

JUSTYNA ZAJKO-CZOCHAŃSKA

Uniwersytet w Białymstoku

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Białymstoku

Ochrona dziedzictwa kulturowego poprzez finansowanie prac przy zabytkach na przykładzie województwa podlaskiego

Słowa kluczowe: finansowanie prac przy zabytkach, dotacje, ochrona dziedzictwa kulturowego, Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Key words: financing works on historical monuments, subsidies, protection of cultural heritage, Voivodeship Conservator of Monuments in Podlasie

WPROWADZENIE

Dziedzictwo kulturowe jest szerokim pojęciem i jak dotąd nie zostało jednoznacznie zdefiniowane. Można zatem przyjąć, że dziedzictwo kulturowe jest spuścizną poprzednich pokoleń obejmującą zarówno dobra materialne, jak i niematerialne. Według Jana Pruszyńskiego dziedzictwo kulturowe to „zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawanymi za podstawę ochrony prawnej dla dobra konkretnego społeczeństwa i jego rozwoju oraz dla przekazania ich następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”¹. Nie istnieje również prawna definicja dziedzictwa kulturowego. Jednakże Konstytucja RP będąca najwyższym w hierarchii aktem prawnym stanowi, że „Rzeczpospolita Polska strzeże [...] dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”². W artykule 6 zaś ustawodawca posługuje się określeniem „dóbr kul-

tury” oraz „narodowym dziedzictwem kulturalnym”. Terminologię zastosowaną w ustawie zasadniczej można tym samym przyjąć jako wyrażenia synonimiczne lub węższe do określenia „dziedzictwo kulturowe”³.

Ochrona dziedzictwa kulturowego utożsamiana jest zwykle z systemem ochrony zabytków. Tezę można uznać za słuszną, jednakże należy pamiętać o dziedzictwie niematerialnym, które stanowią m.in. tradycja, zwyczaje, obrzędy religijne, przekazy ustne czy sztuka⁴. Celem artykułu jest przedstawienie jednej z form ochrony dziedzictwa kulturowego, polegającej na finansowaniu prac przy zabytkach. Dodatkowo analizie w tym zakresie poddane zostanie województwo podlaskie w okresie ostatnich 10 lat.

FINANSOWANIE OCHRONY ZABYTKÓW

Ochrona zabytków w świetle artykułu 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami spoczywa na organach administracji publicznej, których zadaniem jest m.in. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie⁵. Obowiązek ten został nałożony na wszystkie organy administracji publicznej, zarówno na organy rządowe, jak i samorządowe, jednakże w praktyce największą rolę w tym zakresie odgrywają służby konserwatorskie. Nie można jednak zapomnieć, że opiekę nad zabytkiem sprawuje jego właściciel lub posiadacz zgodnie z art. 5 ustawy. Jest on zobligowany m.in. do prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku i tym samym do ponoszenia kosztów z tym związanych. Z obowiązku opieki nad zabytkami w zakresie finansowania prac nie zostały zwolnione jednostki samorządu terytorialnego, co zostało doprecyzowane w art. 71 ust. 2 ustawy⁶. Właściciel lub posiadacz zabytku oprócz nałożonych na niego obowiązków posiada również szereg praw względem zabytku. Przeciwwagą ponoszenia kosztów jest możliwość ubiegania się o dofinansowanie prac przy zabytku do organów administracji publicznej⁷. Zasady oraz mechanizmy finansowania ochrony zabytków zostały określone w rozdziale 7 u.o.z.o.z, zaś szczegółowe uregulowania w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków⁸.

Przepisy u.o.z.o.z ściśle określają źródła finansowania prac przy zabytkach. Podmiotami udzielającymi dotacji z budżetu państwa⁹ są: minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzki konserwator zabytków. Ustawa przewiduje także dotacje udzielane przez jednostki samorządu terytorialnego, tj. organy stanowiące gminy, powiatu lub samorządu województwa z budżetu poszczególnych samorządów, jednakże na podstawie odrębnych przepisów prawa. Finansowanie prac przy zabytkach możliwe jest również dzięki funduszom unijnym, m.in. poprzez programy operacyjne, Mechanizmy Finansowe Europejskiego Obszaru Gospodarczego czy Norweskie Mechanizmy Finansowe, natomiast zagadnienia te zostało celowo pominięte z uwagi na

ograniczenia przedmiotowe artykułu¹⁰. O dotacje może ubiegać się osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku. Zatem uprawnionym podmiotem do złożenia wniosku o udzielenie dotacji jest właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru albo osoba posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie lub będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa¹¹. Co ważne, dotacja może być udzielona wyłącznie na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru w dwóch przypadkach. Dotacja może być przyznana na dofinansowanie nakładów koniecznych na planowane do wykonania prace lub roboty, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku bądź na refundację poniesionych nakładów koniecznych z zastrzeżeniem przeprowadzania prac konserwatorskich lub robót w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wspomniane nakłady konieczne zostały ściśle określone przez ustawodawcę, który enumeratywnie wymienia wykaz działań, które mogą być podejmowane w ramach dotacji. Artykuł 77 u.o.z.o.z stanowi zamknięty katalog, który obejmuje siedemnaście kategorii¹². Wśród nich można wyróżnić działania polegające na sporządzeniu odpowiedniej dokumentacji oraz przeprowadzeniu badań, które są niezbędne do podjęcia dalszych prac (pkt 1–6). Kolejną grupę stanowią czynności o charakterze ochronnym dla zabytku. Mowa m.in. o działaniach zabezpieczających, utrwalających czy odtwarzających tkankę zabytkową (pkt 7–15). Uregulowanie przewiduje również możliwość dotowania zakupu materiałów konserwatorskich i budowlanych niezbędnych do przeprowadzenia powyższych prac (pkt 16), jak też zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej (pkt 17). Warto nadmienić, że na działania wymienione w art. 77 pkt 2 oraz pkt 7–15 zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków¹³ wymagane jest pozwolenie organu ochrony zabytków na prowadzenie prac przy zabytku już w momencie składania wniosku o dotację.

Ustawodawca przewidział wysokość dotacji. Co do zasady dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych, co oznacza, że wnioskodawca powinien posiadać wkład własny. Może on być jednak pokryty z innych źródeł z zastrzeżeniem, by łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru nie przekroczyła 100%. Od reguły ustawodawca wprowadził trzy wyjątki, dopuszczając możliwość udzielenia dotacji powyżej 50%. Podmiot może wnioskować o dotację do 100% nakładów koniecznych, gdy zabytek, którego wniosek dotyczy, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Drugie odstępstwo wynika z konieczności przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku.

Ostatni zaś przypadek dotyczy niezwłocznego podjęcia prac lub robót przy zabytku ze względu na jego stan zachowania. Z uwagi na możliwość ubiegania się o dotację u kilku podmiotów jednocześnie regulacja ustawowa przewiduje obowiązek prowadzenia wykazów udzielonych dotacji, jak również informowania się wzajemnie organów o udzielonych dotacjach. Działania te pozwalają na uniknięcie sytuacji, w której zostanie przekroczona maksymalna kwota dotacji udzielonej na te same prace przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz organy administracji samorządowej, czyli radę gminy, radę powiatu oraz sejmik województwa.

Procedura ubiegania się o dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków jest dwuetapowa. Pierwszym etapem jest złożenie wniosku przez wnioskodawcę oraz jego rozpatrywanie przez właściwy organ. Proces ten polega na ocenie wniosku zarówno pod względem formalnym¹⁴, jak i merytorycznym, z zastrzeżeniem, że nie mają zastosowania przepisy kodeksu postępowania administracyjnego. Drugim etapem jest podpisanie umowy dotacyjnej, która szczegółowo określa warunki m.in. wykonania prac czy rozliczenia dotacji.

STAN ZABYTEKÓW W POLSCE

Według danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID) obecnie w rejestrze zabytków wpisanych jest 273 516 zabytków ruchomych (w tym stanowiących wyposażenie świątyń i kolekcje), 78 083 zabytków nieruchomych oraz 7 807 zabytków nieruchomych archeologicznych. Poniższa tabela obrazuje dane liczbowe zabytków wpisanych do rejestru z podziałem na województwa.

Tabela 1. Liczba zabytków wpisanych do rejestru zabytków z podziałem na województwa
Table 1. The number of monuments entered in the register of monuments, broken down by voivodeships

WOJEWÓDZTWO	ZABYTEKI RUCHOME (STAN NA DZIEŃ 30 VI 2022)	ZABYTEKI NIERUCHOME (STAN NA DZIEŃ 20 VII 2022)	ZABYTEKI ARCHEOLOGICZNE (STAN NA DZIEŃ 20 VII 2022)
DOLNOŚLĄSKIE	42 671	8976	1480
KUJAWSKO- -POMORSKIE	10 610	3637	193
LUBELSKIE	19 658	4389	181
LUBUSKIE	7247	4684	549
ŁÓDZKIE	14 441	2964	144
MAŁOPOLSKIE	26 912	6411	488
MAZOWIECKIE	22 237	8079	408
OPOLSKIE	8515	3367	1267

PODKARPACKIE	53 569	5302	479
PODLASKIE	4681	2451	268
POMORSKIE	6269	3768	562
ŚLĄSKIE	8760	4708	243
ŚWIĘTOKRZYSKIE	14 299	1966	210
WARMIŃSKO- -MAZURSKIE	5426	6473	285
WIELKOPOLSKIE	25 984	7944	680
ZACHODNIO- POMORSKIE	2237	2964	370
SUMA	273 516	78 083	7807

Źródło: opracowanie własne na podstawie portalu dane.gov.pl [dostęp: 2 X 2022]

Source: own study based on the website dane.gov.pl [access: 2 X 2022]

Powyższe informacje liczbowe wskazują, jak dużo obiektów zostało w drodze decyzji administracyjnej wpisanych do rejestru zabytków, co jest podstawą do możliwości ubiegania się o dofinansowanie prac przy tych zabytkach. Województwo podlaskie zajmuje 15. miejsce pod względem liczby posiadanych zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Jedynie województwo zachodniopomorskie posiada ich dwukrotnie mniej. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku zabytków nieruchomych. Mniejszą liczbę zabytków wpisanych do rejestru posiada wyłącznie województwo świętokrzyskie. W przypadku nieruchomości zabytków archeologicznych województwo podlaskie wypada na 11. miejscu na 16 województw.

Z Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C) przygotowanego przez NID w 2017 r. wynika kilka kluczowych wniosków. Z oceny obiektów zabytkowych dokonanej pod kątem stanu technicznego, stanu zachowania historycznej formy oraz stanu zachowania substancji historycznej, biorąc pod uwagę pierwsze z kryteriów po przeprowadzeniu analizy, wynika, że „mniej niż 1/3 obiektów figurujących w rejestrze zabytków nieruchomych nie wymaga w chwili obecnej ingerencji remontowych. Jednocześnie ponad 70% obiektów oceniono jako wykazujące objawy zniszczenia. [...] Zestawienie wyników procentowych [...] wskazuje, że ponad 2/3 zabytków nieruchomych figurujących w rejestrze zabytków wymaga różnego rodzaju prac remontowych, w mniejszym zakresie w przypadku obiektów posiadających słabe objawy zniszczenia, a w przypadku umiarkowanie silnych i silnych objawów zniszczenia – prac kompleksowych i pilnych”¹⁵. Jednocześnie przedstawione w raporcie kwoty na prace przy zabytkach płynące z środków publicznych, jak podkreślono, wciąż są niewystarczające w stosunku do ogromu potrzeb. Tożsamy wniosek o niedostatecznych środkach na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami skonstruowała Najwyższa Izba Kontroli w 2021 r. w raporcie *Informacja o wynikach kontroli. System ochrony zabytków w Polsce*¹⁶.

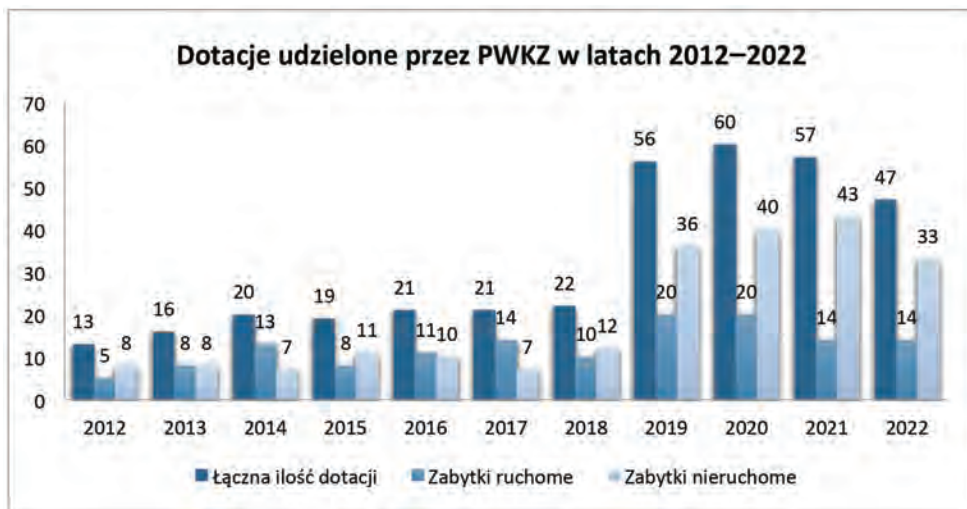
FINANSOWANIE PRAC PRZY ZABYTKACH W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

Osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, które posiadają siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie, jak wcześniej zostało zauważone, mogą wnioskować o dotacje do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Dofinansowanie udzielane jest w ramach realizowanego Programu *Ochrona Zabytków*, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. O środki finansowe mogą ubiegać się wnioskodawcy z całego terytorium Polski. Aktualny program na rok 2022 zakłada budżet w wysokości 113 625 000 zł¹⁷.

Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków (PWKZ) na podstawie przepisów u.o.z.o.z, a także wewnętrznego regulaminu udziela dotacji z budżetu państwa w części, w której dysponentem jest wojewoda podlaski, na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa podlaskiego. W analizowanym przedziale czasowym obejmującym lata 2012–2022 PWKZ udzielił w sumie 352 dotacje (w tym refundacje) na łączną kwotę ponad 11 mln zł.

Wykres 1. Dotacje udzielone przez PWKZ w latach 2012–2022

Chart 1. Grants granted by PWKZ in 2012–2022

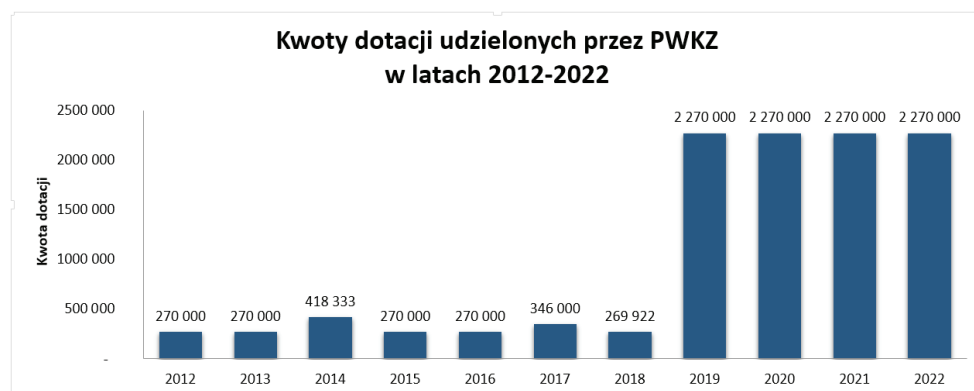

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych znajdujących się na stronie <https://wuozbialystok.bip.gov.pl/wykaz-udzielonych-dotacji/> [dostęp: 2 X 2022]

Source: own elaboration based on data available on the website <https://wuozbialystok.bip.gov.pl/wykaz-udzielonych-dotacji/> [access: 2 X 2022]

W latach 2012–2018 liczba udzielonych dotacji była zbliżona i oscylowała w okolicach 20. Najmniej wniosków zostało dofinansowanych w 2012 r., jedynie 13. W roku 2019 nastąpiła istotna zmiana w liczbie udzielonych dotacji wynikająca ze zwiększonego budżetu. Po raz pierwszy odnotowano gwałtowny, ponaddwukrotny w porównaniu z poprzednimi latami wzrost sięgający 56 wniosków. Rok później udzielono rekordowej liczby dotacji sięgającej 60 pozytywnie rozpatrzonych wniosków. Natomiast w kolejnych latach można zaobserwować niewielką tendencję spadkową. Z kolei przy rozpatrywaniu liczby udzielonych dotacji z podziałem na zabytki ruchome i nieruchome nasuwają się pewne spostrzeżenia. W latach 2012–2018 liczba udzielonych dotacji w obu kategoriach zabytków była zbliżona. Inaczej przedstawiają się dane od 2019 r. Należy wskazać, że dysproporcje rosły na korzyść zabytków nieruchomych, na które przyznano więcej środków. W okresie analizowanych 10 lat dofinansowania z podziałem na rodzaje zabytków przedstawiały się w następujący sposób: 61% stanowiły dotacje udzielone na zabytki nieruchome, a 39% – na zabytki ruchome.

Wykres 2. Kwoty dotacji udzielonych przez PWKZ w latach 2012–2022
Chart 2. Amounts of subsidies granted by PWKZ in 2012–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych znajdujących się na stronie <https://wuozybialystok.bip.gov.pl/wykaz-udzielonych-dotacji/> [dostęp: 2 X 2022]

Source: own elaboration based on data available on the website <https://wuozybialystok.bip.gov.pl/wykaz-udzielonych-dotacji/> [access: 2 X 2022]

Analiza danych zawartych na powyższym wykresie wskazuje, że najniższa łączna kwota na dotacje w województwie podlaskim wyniosła 269 920 zł w roku 2018. W roku 2012, 2013, 2015 oraz 2016 na ochronę zabytków przeznaczono nieco więcej środków, mianowicie 270 000 zł. Na uwagę zasługuje rok 2014, w którym udzielono łącznie ponad 400 tys. zł dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytku. W porównaniu z rokiem poprzednim wydatki w tym zakresie zwiększyły się o blisko 150 tys. zł. Największe zmiany w kierunku znacznego wzrostu sumy udzielonych dotacji widoczne są od roku 2019. Niemal dziesięciokrotnie zwiększyła się kwota przyznanej dofinansowa-

nia i wyniosła 2 mln 270 tys. zł. Co ważne, wysokość środków została utrzymana w kolejnych latach na stałym poziomie.

Środki finansowe przyznane przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków obejmowały prace konserwatorskie oraz restauratorskie zabytków ruchomych wpisanych do rejestru. Wsparciem finansowym objęto m.in. prace przy obrazach, ikonach, ołtarzach, nagrobkach, rzeźbach, kiwotach, ambonach, organach czy sgraffitach. Zarówno dotacje, jak i refundacje zostały udzielone na roboty budowlane prowadzone przy zabytkach nieruchomości, takich jak: kościoły, cerkwie, kamienice, domy mieszkalne, wiatraki oraz budynki użyteczności publicznej. Zakres prowadzonych prac w przeciągu tak długiego okresu był bardzo szeroki. Działania obejmowały m.in. czynności zabezpieczające i utrwalające substancje zabytków, odnowienie i uzupełnienie tynków, odnowienie lub odtworzenie okien, drzwi, więźby dachowej czy zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej. Równie szeroki był katalog podmiotów ubiegających się o dofinansowanie. Wśród wnioskodawców znalazły się parafie katolickie oraz prawosławne, spółdzielnie mieszkaniowe, instytucje publiczne, spółki cywilne oraz osoby prywatne. Kwestia wysokości przydzielanych dotacji była równie różnorodna. Ze względu na rodzaj podejmowanych prac oraz stan zachowania zabytku wysokość dotacji wynosiła od kilkuset złotych do nawet 170 tys. zł. Warto zauważyć, że Wojewódzki Konserwator Zabytków w analizowanym okresie udzielił również dofinansowania zabytkom uznanym przez Prezydenta RP za Pomnik Historii¹⁸ znajdującym się na terenie województwa podlaskiego. Trzykrotnie wsparto finansowo prace przy kościele św. Rocha w Białymstoku, a także przy mizarze w Krusznynianach.

Ustawodawca w artykuł 81 u.o.z.o.z przyznał organom stanowiącym jednostek samorządu terytorialnego uprawnienie do udzielania dotacji na zasadach określonych w przyjętych przez nich uchwałach. W przeciwieństwie do dotacji udzielanych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków władzom samorządowym pozostawiono więcej swobody, przede wszystkim w zakresie wysokości udzielanych dotacji do 100% nakładów koniecznych. Ponadto dofinansowanie może obejmować prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, ale również znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków¹⁹.

Podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku położonego na obszarze województwa podlaskiego mają możliwość ubiegania się o dotacje na prace przy zabytkach nie tylko u ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków, ale również złożenia wniosku do rady gminy i rady powiatu właściwych ze względu na miejsce położenia lub przechowywania zabytku oraz sejmiku województwa podlaskiego. Właściciele oraz posiadacze zabytków korzystają z ustawowo przyznanego uprawnienia, co obrazują poniższe wykresy.

Wykres 3. Dotacje udzielone przez Sejmik Województwa Podlaskiego w latach 2012–2022
Chart 3. Subsidies granted by the Sejmik of the Podlaskie Voivodeship in 2012–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych znajdujących się na stronie https://bip.wrotapodlasia.pl/wojewodztwo/akty_prawne1/uchwaly_sej/uchwaly_sejmiku_od_2008/ [dostęp: 2 X 2022]

Source: own study based on data available at https://bip.wrotapodlasia.pl/wojewodztwo/akty_prawne1/uchwaly_sej/uchwaly_sejmiku_od_2008/ [access: 2 X 2022]

W latach 2012–2022 Sejmik Województwa Podlaskiego udzielił ponad 400 dotacji na kwotę powyżej 15 mln zł. Od roku 2014 widoczny był systematyczny spadek liczby udzielonych dotacji oraz kwot przeznaczonych na dofinansowanie prac przy zabytkach. Tendencja wzrostowa rozpoczęła się w roku 2019 i stale rosła. Najwięcej dotacji udzielono w roku 2021, zaś najwięcej środków rozdysponowano w roku 2022.

Z analizy danych dotyczących dotacji na prace przy zabytkach udzielanych przez PWKZ oraz Sejmik Województwa wynika, że w latach 2012–2018 zarówno ilościowo, jak i kwotowo więcej wniosków dofinansowywał organ stanowiący województwa. W roku 2019 w obu jednostkach nastąpił radykalny wzrost środków przeznaczonych na dotacje, jednakże PWKZ udzielił ich ponad dwukrotnie więcej niż Sejmik Województwa. W roku 2020 wysokość środków finansowych była zbliżona w obu instytucjach, zaś od roku 2021 Sejmik Województwa przeznaczył na ten cel wyższą kwotę.

Wykres 4. Dotacje udzielone przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Sejmik Województwa Podlaskiego w latach 2012–2022

Chart 4. Subsidies granted by the Podlaskie Voivodship Conservator of Monuments and the Podlaskie Voivodship Parliament in 2012–2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych znajdujących się na stronie https://bip.wrotapodlasia.pl/wojewodztwo/akty_prawne1/uchwaly_sej/uchwaly_sejmiku_od_2008/ [dostęp: 2 X 2022]

Source: own elaboration based on data available on the website https://bip.wrotapodlasia.pl/wojewodztwo/akty_prawne1/uchwaly_sej/uchwaly_sejmiku_od_2008/ [access: 2 X 2022]

W przypadku dotacji udzielanych przez organy stanowiące gminy oraz powiatu trudno jest przytoczyć dane dotyczące zarówno liczby, jak i kwot, jakie zostały przyznane na prace przy zabytkach. Wynika to z faktu dużej liczby jednostek samorządu terytorialnego województwa podlaskiego uprawnionych do udzielania dotacji. Jednakże gminy i powiaty realizują zadania w zakresie ochrony zabytków poprzez finansowanie prac i coraz chętniej rezerwują w budżecie środki na ten cel.

PODSUMOWANIE

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane prowadzone przy zabytku mają na celu udzielenie pomocy właścicielom oraz posiadaczom zabytków w ich należytym utrzymaniu. Dzięki regulacjom prawnym, które gwarantują środki finansowe i możliwość ich otrzymania, ma miejsce zabezpieczenie substancji zabytków oraz uwypuklenie ich cennych walorów i wartości artystycznych będących cennym dziedzictwem kulturowym. Z analizy danych dotyczących finansowania prac przy zabytkach na terenie województwa podlaskiego wynika, że sytuacja w zakresie ochrony zabytków w ostatnich latach uległa znacznej poprawie. Zarówno Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków, jak i inne organy województwa podlaskiego, przeznaczając coraz więcej środków na te działania, przyczyniają się do ochrony najcenniejszych obiektów Podlasia.

BIBLIOGRAFIA

- Golat R., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Kraków 2004.
- Guss A., *Lista Skarbów Dziedzictwa – niepotrzebna forma ochrony zabytków?*, „*Studia Iuridica Toruniensia*” 2021, t. 29.
- Kubiszewska K., *Finansowanie odnowy zabytków w Polsce przy wykorzystaniu pomocy UE*, „*Ochrona Zabytków*” 2012, nr 3–4.
- Pruszyński J., *Dziedzictwo kultury Polski: jego straty i ochrona prawna*, Kraków 2001.
- Sługocki J., *Opieka nad zabytkiem nieruchomym. Problemy administracyjnoprawne*, Warszawa 2017.
- Sołtyk P., *Transfery finansowe z budżetu państwa na ochronę zabytków w Polsce*, „*Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*” 2018, nr 54.
- Zalesińska K., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Zalesińska K., Zeidler K., *Wykład prawa ochrony zabytków*, Gdańsk 2019.

Raporty

- Informacja o wynikach kontroli. System ochrony zabytków w Polsce*, NIK, Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2021.
- NID, *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*, Warszawa 2017.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, art. 5, Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. z 2022 r. poz. 840, art. 4.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, Dz. U. z 2022 r. poz. 1388.
- Rozporządzenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, Dz. U. z 2021 r. poz. 731.

Strony internetowe

- https://bip.wrotapodlasia.pl/wojewodztwo/akty_prawne1/uchwaly_sej/uchwaly_sejmiku_od_2008/.
- <https://dane.gov.pl>.
- <https://wuozybialystok.bip.gov.pl/wykaz-udzielonych-dotacji/>.
- <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow4>.

PRZYPISY

- ¹ J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski: jego straty i ochrona prawna*, Kraków 2001, s. 61.
- ² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, art. 5, Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- ³ J. Sługocki, *Opieka nad zabytkiem nieruchomym. Problemy administracyjnoprawne*, Warszawa 2017, s. 17.
- ⁴ Tamże, s. 22.
- ⁵ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. z 2022 r. poz. 840, art. 4, dalej: u.o.z.o.z.
- ⁶ Tamże, art. 5, 71.
- ⁷ K. Zalasieńska, K. Zeidler, *Wykład prawa ochrony zabytków*, Gdańsk 2019, s. 149.
- ⁸ Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, Dz. U. z 2022 r. poz. 1388.
- ⁹ O istocie dotacji w systemie finansów publicznych szerzej w: P. Sołtyk, *Transfery finansowe z budżetu państwa na ochronę zabytków w Polsce*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2018, nr 54, s. 324–335.
- ¹⁰ Zob. K. Kubiszewska, *Finansowanie odnowy zabytków w Polsce przy wykorzystaniu pomocy UE*, „Ochrona Zabytków” 2012, nr 3–4, s. 59–64.
- ¹¹ Lista Skarbów Dziedzictwa jest prawną formą ochrony zabytków ruchomych o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego. Prowadzenie Listy Skarbów Dziedzictwa spoczywa na ministrze właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. W praktyce lista jednak nie funkcjonuje, gdyż jak dotąd nie wydano żadnej decyzji o wpisie zabytku na listę. Co za tym idzie, przepis dotyczący możliwości ubiegania się o dotację na prace przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa jest przepisem martwym. Zob. A. Guss, *Lista Skarbów Dziedzictwa – niepotrzebna forma ochrony zabytków?*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2021, t. XXIX, s. 53–72.
- ¹² K. Zalasieńska, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 236.
- ¹³ Rozporządzenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, Dz. U. z 2021 r. poz. 731.
- ¹⁴ Pod względem formalnym kluczowe znaczenie ma termin złożenia wniosku, który jest w pierwszej kolejności weryfikowany przez organ udzielający dotacji. W przypadku wniosku na prace planowane (dotacja) termin złożenia wniosku do wojewódzkiego konserwatora zabytków upływa 30 listopada roku poprzedzającego przeprowadzenie prac przy zabytku wpisanym do rejestru. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego przewiduje dwa terminy naborów, czyli wnioski można składać do 31 października roku poprzedzającego przeprowadzenie prac przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa albo prac przy zabytku wpisanym do rejestru oraz do 31 marca roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona. W przypadku ubiegania się o dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja) termin złożenia wniosku do wojewódzkiego konserwatora zabytków upływa 30 czerwca, zaś do ministra 31 marca roku, w którym dotacja celowa ma być udzielona.
- ¹⁵ NID, *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*, Warszawa 2017, s. 99–100.
- ¹⁶ *Informacja o wynikach kontroli. System ochrony zabytków w Polsce*, NIK, Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2021.
- ¹⁷ <https://www.gov.pl/web/kultura/ochrona-zabytkow4> [dostęp: 2 X 2022].

¹⁸ W województwie podlaskim cztery obiekty posiadają rangę Pomnika Historii. Jest nim Zespół kościoła pw. Chrystusa Króla i św. Rocha w Białymstoku, meczety i mizary w Bohonikach i Krużynianach, Kanał Augustowski oraz historyczny zespół miasta w Tykocinie.

¹⁹ R. Golać, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz*, Kraków 2004, art. 81.

PROTECTING CULTURAL HERITAGE BY FINANCING WORKS ON HISTORICAL MONUMENTS, ON THE EXAMPLE OF PODLASKIE VOIVODESHIP

The article aims to present one of the forms of cultural heritage protection – financing works on historical monuments. It will discuss legal aspects related to the possibility of applying for subsidies for conservation, restoration, or construction works on a historical monument entered in the monument registry, as well as their practical application. Podlaskie Voivodeship served as an example in the analysis of funds allocated for works on monuments in the last 10 years. Attention was paid chiefly to the subsidies granted by the Voivodeship Monument Conservator by making a list of subsidies, especially their number and value, in the analyzed period.